

ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті висвітлена проблема етнокультурного виховання школярів. Проаналізовано актуальність етнокультурної складової в освітньому просторі України, виділено педагогічні умови формування етнокультурної компетентності молодших школярів.

Ключові слова: національна культура, етнокультурна компетентність, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформуванню у школяра та дорослого вміння вчитись. У школі його формуванню сприяє компетентнісно-орієнтований підхід до навчання. Саме розвиток у особистості життєво важливих компетентностей надає людині можливість орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти.

Повноцінна самореалізація особистості неможлива без її компетентності у соціокультурній сфері. Засвоєння людиною основних духовних цінностей світової та національної культурної спадщини забезпечує її здатність формувати себе в просторі культури передусім як творця, а не пасивного споживача культурної продукції. Державна політика в сфері освіти, згідно з положеннями Національної доктрини розвитку освіти, повинна забезпечити створення умов для творчої самореалізації особистості: “вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти” [5].

Тому етнокультурна компетентність особистості набуває дедалі більшої значущості, адже шляхом занурення дитини у світ культури власного етносу та кращих зразків світової культури можна досягнути становлення духовного потенціалу дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування етнокультурної компетентності дітей і молоді розглядається в різних аспектах: методологічні основи реалізації компетентнісного підходу до навчання розробляються Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко; особливості засвоєння дітьми та молоддю елементів етнокультури в освітньому просторі загальноосвітньої школи знаходимо у працях В. Євтуха, О. Джуринаського, Г. Дмитрієва, Т. Мацейків, Т. Поштарьової; різні аспекти формування етновиховного простору початкової школи досліджують О. Будник, Г. Воробей, Е. Заредінова, Г. Кловак, Н. Кузьменко, Л. Ходанич, Н. Чернуха.

Метою статті є визначення актуальності етнокультурного спрямування початкової освіти, тлумачення понять “компетентність”, “етнокультурна компетентність” у педагогічній літературі, виділення педагогічних умов засвоєння молодшими школярами елементів етнокультури.

Виклад основного матеріалу. Сутність етнокультурного спрямування освіти відображено у нормативно-правовій документації та наукових дослідженнях. До

прикладу, Т. Мацейків пропонує таке визначення: “Етнокультурна спрямованість освіти – це така характеристика освіти, яка показує, в якій мірі її завдання, мета, зміст, технології виховання і навчання орієнтовані на розвиток і соціалізацію особистості як суб’єкта етносу і як громадянина держави, здатного до самовизначення в умовах сучасної світової цивілізації” [3, с.394].

Аналіз нормативних документів свідчить про посилення ролі етнокультурної складової змісту навчання та виховання учнів. До прикладу, національний характер освіти утверджується у статтях 4 і 6 Закону України “Про освіту ” (1991, 1996), а також статтях 3 та 5 Закону України “Про загальну середню освіту” (1999). У Державній програмі “Освіта. Україна ХХІ століття” (1993 р.) та Національній доктрині розвитку освіти (2002) знаходимо положення про те, що освіта повинна базуватися на культурно-історичних цінностях, традиціях, духовності українського народу, а також вказано на необхідність формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин у підростаючого покоління. Національний компонент покладено в основу концептуальних засад “Основних орієнтирів виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України” (2007).

У чинному Державному стандарті початкової загальної освіти (2005) конкретизовано соціокультурну лінію у змісті мовного компонента, визначено зміст навчання та виділено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів. Етнокультурна складова передбачена також у змісті таких освітніх галузей, як “Мистецтво”, “Технологія”, “Людина і світ”. Відповідно до Державного стандарту програми та підручники для початкової школи достатньо насичені народознавчим матеріалом, спрямовані на ознайомлення учнів із елементами світової культури на доступному для дітей рівні.

Перспективність розвитку національної школи залежить від реалізації системного підходу, який охоплює весь комплекс проблем щодо етнокультурної спрямованості освіти: філософських, правових, економічних, змісту освіти, технологій навчання і виховання, наукового, навчально-методичного, кадрового і матеріально-технічного забезпечення.

Етнокультурна спрямованість освіти реалізується за умови дотримання принципів побудови і розвитку національної школи. Серед них:

- *Принцип включення вихованців в єдину етнокультурну традицію.* Національна школа повинна відображати в своїй діяльності зміст накопиченого фонду національних цінностей, досягнень свого етносу, особливостей його соціально-історичного досвіду. Опіраючись на національну культуру, школа створює для учнів ситуацію духовного комфорту, відчуття соціальної захищеності, тому що сприяє самоідентифікації особистості дитини. Включення вихованців у рідну етнокультурну традицію є успішним при умові застосування основного принципу національної школи – принципу реалізації конституційного права виховання і навчання учнів рідною мовою.

- *Принцип переходу від національної культури до пізнання культур народів спільного проживання в державі і прийняття світових культурних цінностей.* У зв’язку з цим М. Стельмахович зазначав: “той, хто любить свій народ, як правило, з повагою ставиться до інших народів; той, хто знає й шанує свою національну мову й культуру, як правило, прагне оволодівати й іноземними мовами, досягнути загальнолюдські культурні здобутки. Через засвоєння своїх, власних, народних, національних надбань можна по-справжньому опанувати загальнолюдськими духовними цінностями” [10, с.164]. Дослідник наголошує на тому, що

міжнаціональне зближення має відбуватися на ґрунті розвитку народних національних культур.

- *Принцип діалогу культур* – основа взаємного збагачення і саморозвитку культур [3, с.395]. Взаємодія культур та їх діалог найбільш сприятлива основа для формування міжетнічної толерантності, взаєморозуміння.

Отож, національна школа має відрізнятись “не національним аранжуванням” загальнолюдських цінностей, а національною культурою, доповненою і збагаченою інформацією про культуру інших народів.

Методологічною основою формування етнокультурної компетентності молодших школярів є:

- *гуманістичний підхід*, відповідно до якого визнається цінність дитини як особистості, її право на вільний розвиток здібностей, здійснюється ознайомлення дітей з різноманітністю культур та реалізація етнокультурної спрямованості освіти;

- *аксіологічний підхід*, який передбачає залучення дітей до загальнолюдських цінностей шляхом засвоєння цінностей своєї та інших культур;

- *етнопедагогічний підхід*, спрямований на реалізацію виховання дітей і молоді на основі традиційної національної культури з опорою на широкі можливості засобів народної педагогіки.

Що стосується гуманістичного підходу в рамках етновиховного середовища, учителю необхідно створити умови для повноцінного цілісного розвитку особистості дитини та її самоактуалізації. Тому завданнями сучасної школи є:

- задоволення базових потреб дитини в активності, інформації, розвитку її індивідуальності. Використання у навчально-виховному процесі активно-пошукових та інтерактивних методів навчання і виховання розвиває ініціативність, пізнавальні інтереси та самостійність учнів.

- надання кожній дитині можливості самоствердження у найважливіших для неї сферах життєдіяльності, з максимальним розвитком її здібностей та можливостей. Стосовно етнокультури важливим є не тільки сприймання, але і відтворення елементів національної культури у різних видах творчої діяльності учнів.

- створення емоційно-ціннісного поля взаємостосунків у системах “учитель-учень”, “учень-учень”, “учні-учитель” тощо. Атмосфера приязні та взаємодії забезпечує психологічний комфорт усіх учасників освітнього процесу, сприяє досягненню мети навчання та виховання.

Цілеспрямована етновиховна діяльність учителя дозволяє вирішити означені завдання та сприяє формуванню етнокультурної компетентності молодших школярів. У контексті нашого дослідження важливим є питання про те, коли людина починає усвідомлювати свою приналежність до певного народу, які закономірності формування етнічної ідентичності.

Етнокультурна освіта забезпечує соціокультурну ідентифікацію особистості, засвоєння системи понять і уявлень про етнокультурне середовище, збереження і примноження культури власного народу, позитивне ставлення до культурної самобутності різних етносів тощо. Результат такої діяльності вбачаємо у рівні сформованості етнокультурної компетентності особистості.

У процесі формування етновиховного середовища учителю слід пам’ятати, що: “Дитина повинна жити рідною культурою, а інші культури вона повинна знати. Жити і знати – ось у чому глибинна відмінність в організації педагогічного процесу по відношенню до різних культур” [14, с.112]. П.Блонський зауважує: “лише через національне виховання можна пізнати загальнолюдську культуру” [1, с.63]. Отож,

щоб зрозуміти іншу культуру, долучитися до загальнолюдських цінностей, потрібно, перш за все, знати культуру своєї нації.

Поняття “етнокультурна компетентність” дедалі частіше зустрічається у сучасній педагогічній літературі.

Деякі автори ототожнюють її з полікультурною: “...це володіння особистістю такими компетенціями, як прийняття відмінностей, повага до інших людей, здатність гармонійно співіснувати з людьми інших культур, мов та релігій, бути готовими долати забобони та йти на компроміси” [13]; “готовність до взаєморозуміння та взаємодії, яка базується на знаннях і досвіді, набутих у реальному житті (тобто у ході навчальних занять та в позаурочній роботі), спрямованих на їх успішну адаптацію в поліетнічному суспільстві” [7, с.35–42].

Етнопсихологічний словник трактує поняття “етнокультурна компетентність” як “...міру прояву людиною знань, умінь і навичок, які дозволяють їй адекватно оцінити специфіку і умови взаємодії з представниками інших етнічних спільнот, знайти єдино правильні форми співробітництва з ними з метою підтримання атмосфери згоди і взаємодовіри” [16, с.72].

У своєму дослідженні ми опираємося на визначення, яке зустрічаємо в “Етнічному довіднику”: “Компетентність етнокультурна – це особистісна якість, що формується в результаті цілеспрямованого і спонтанного, організованого і стихійного засвоєння людиною (у процесі соціалізації) культури свого народу в усіх її виявах: традиційно-побутових, фольклорних, професійних, в наукових і емпіричних знаннях, на емоційному і раціональному рівнях” [15].

Зміст етнокультурної компетентності відображається в етнічній ідентифікації особистості, здатності застосовувати знання про власну культуру, умінні розуміти спільне і відмінне між різними культурами, етнокультурній толерантності та емпатії.

Оволодіння учнями елементами етнічної культури у доступній для них формі дозволяє сформувати етнокультурну компетентність, яка ґрунтується на засадах теоретичних знань, об’єктивних уявлень, реалізується через уміння, навички і моделі поведінки. Структурними компонентами етнокультурної компетентності молодших школярів є:

- когнітивний – система знань про історію рідного краю, традиції та звичаї, мистецтво тощо; уявлення про подібні і відмінні риси власного народу та інших національностей; мовленнєва компетентність; усвідомлення значення вивчення і збереження культурної самобутності;

- мотиваційний – ціннісне ставлення до культурного спадку свого народу й толерантне відношення до етнокультури інших народів; потреба в отриманні інформації про представників інших етносів; готовність до усвідомленого сприймання цінностей іншої культури, дотримання норм і правил поведінки;

- поведінковий – здатність відображати етнокультуру в різних видах діяльності, повсякденному житті в школі і вдома; уміння будувати поведінку відповідно до культурних норм і правил.

Всі складові пов’язані між собою, адже позитивне чи негативне ставлення до етнокультури формується на основі знань і уявлень про культурну самобутність того чи іншого народу. Відповідно поведінковий компонент формується внаслідок прикладу дорослих (батьків, рідних, учителів та ін.), а також отриманих дитиною з різних джерел знань і ціннісного ставлення до них.

Ефективність формування етнокультурної компетентності молодших школярів залежить від таких педагогічних умов:

- реалізація компетентнісного підходу до формування етновиховного середовища початкової школи;
- урахування вікових особливостей засвоєння етнокультури та усвідомлення етнічної ідентичності учнями початкових класів;
- доповнення змісту навчальних предметів у початковій школі народознавчим матеріалом;
- узгодження форм, методів і засобів формування етнокультурної компетентності.
- залучення до формування етновиховного середовища батьків учнів, громадськості.

Комплексний підхід до реалізації етнокультурної спрямованості освіти, на нашу думку, передбачає створення етновиховного середовища початкової школи. У загальнонауковому значенні середовище – це сукупність природних і соціальних умов і впливів, що оточують людину; це життєвий простір, який активно чи пасивно діє на свідомість, почуття людини [9]. Навколишнє середовище діє прямо і опосередковано, а в школі тим дужче, чим органічніше вписується у цілеспрямований виховний процес.

Молодший школяр має прями чи опосередковані зв'язки з природним, соціальним, навчальним, ігровим, технологічним і психопедагогічним середовищами, які суттєво впливають на вихованість та навченість дитини.

Проте, виникають суперечності між вимогами до формування етновиховного середовища сучасної початкової школи і відсутністю цілеспрямованої діяльності, насиченої морально-етичним змістом. Як зазначає О. Савченко: "... маємо спеціально створювати виховні і розвивальні ситуації, коли активно працюють моральні почуття, інтерес, мимовільна увага, пам'ять. Надзвичайно важливо, щоб дитину оточувало естетично-привабливе розвивальне і виховне середовище. Причому не створене раз і назавжди, а мінливе, змінюване педагогами, батьками разом з дітьми" [9, с.107].

Етновиховне середовище розглядаємо як сукупність підсистем, які цілеспрямовано забезпечують досягнення освітніх цілей учасниками навчального процесу на засадах поваги до національних традицій, культурних цінностей різних народів. На основі аналізу досліджень О.Горчакової, В.Мастерової, В.Ясвіна нами виокремлено компоненти етнокультурного середовища сучасної школи. Серед них: соціально-психологічна, інформаційна, педагогічна, матеріально-технічна.

У міру дорослішання дитини її оточення розширюється, тим самим компоненти виховного середовища природно змінюються. К. Приходченко зазначає: "Особистісний світ дитини розвивається від індивідуального до духовно-практичного досвіду людства з метою виховання людини культури, здатної до відтворення природно-культурного середовища з опорою передусім на національну культуру" [8, с. 23].

Основи особистісного розвитку дитини закладаються в молодшому шкільному віці. При цьому важливим є врахування надбань дошкільця та сімейного виховання, реалізація наступності у розвитку особистості дитини.

Одним із перших концепцію розвитку в дитини приналежності до національної групи запропонував Ж. Піаже. Він вирізняв три етапи у формуванні етнічної ідентичності:

1 етап: в 6 – 7 років дитина набуває початкових (фрагментарних, несистематичних) знань про свою етнічну приналежність.

2 етап: з 8 – 9 років дитина вже чітко ідентифікує себе з членами своєї етнічної групи, зароджуються національні почуття.

3 етап: у молодшому підлітковому віці (10 – 11 років) етнічна ідентичність формується повністю: дитина усвідомлює етнічну самотність не лише свого народу, але й інших [11].

На сьогодні в усьому світі проведено численні дослідження, в яких уточнюються і конкретизуються вікові межі етапів розвитку етнічної ідентичності. Перші “проблиски” дифузної ідентифікації з етнічною групою більшість авторів виявляє у дошкільному віці (діти 3 – 4 років). Але практично всі психологи вважають, що “реалізованої” етнічної ідентичності дитина досягає в молодшому підлітковому віці, коли рефлексія має для людини першочергове значення [2].

Етнізація дитини починається в дошкільному та молодшому шкільному віці, з участі дитини у сімейних звичаях та обрядах, із народної пісні, причетності до народної творчості. У цьому віці формується культ рідного дому, сім’ї, рідного міста чи села, що є основою щодо подальшого усвідомлення дитиною себе як частини нації.

У молодшому шкільному віці, згідно з результатами досліджень, отриманими О. Романовою (Білорусія), спостерігається суттєве зростання етнічних знань, не просте повторення, а систематизація інформації, отриманої від дорослих [11].

Отож етновиховну діяльність необхідно інтенсифікувати в молодшому шкільному віці, тому що саме в цей час “...формується не лише відчуття себе представником певної етнокультурної групи, систематизуються знання про інші народи та їх культури, але й формуються ставлення до них, своєрідна їх “оцінка”, основи поведінкової моделі до своєї та інших етнічних груп” [2].

Аксіологічний підхід до формування етнокультурної компетентності реалізується внаслідок засвоєння дитиною системи цінностей, які виробив народ протягом своєї історії. Сукупність основних національних цінностей відображає характер народу, його менталітет, соціально-економічний стан, політичний устрій тощо.

Виховання молодших школярів здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів [6]. Усвідомлення моральних явищ і узгодження поведінки характеризуються емоційними узагальненнями, аналізом ситуацій та вчинків, які відповідають загальнолюдським етичним цінностям.

Механізмом формування національних цінностей виступає національна культура та її складові: мова, традиції, звичаї, обряди, фольклор, мистецтво, етикет, побут, окремі особистості – національні символи, які виконують подвійну роль: з одного боку самі виступають національними цінностями, а з другого – є механізмом їх формування. Важливим є питання про взаємозв’язок національних та загальнолюдських цінностей. Під час формування аксіологічної складової особистості дитини слід пам’ятати про те, що тільки справжні національно-патріотичні почуття здатні пробуджувати почуття поваги до іншого стилю життя, толерантне ставлення до інакомислячих, розуміння вселюдської єдності, оскільки чим ближче ми до національного, тим ближче ми до загальнолюдського.

Формування етнокультурної компетентності молодших школярів відбувається цілеспрямовано і стихійно в результаті впливу різних соціальних інституцій. Серед них: сім’я, школа, ЗМІ, неформальні дитячі об’єднання та ін. Не завжди дитина здатна відрізнити позитивні впливи від негативних, інформація, яку вона сприймає може сприяти або шкодити формуванню етнокультурної компетентності. На відміну

від решти соціальних інституцій, в умовах навчально-виховного процесу у школі учитель має змогу цілеспрямовано і систематично передавати учням знання про національну культуру та культуру інших народів, стимулювати відповідну поведінку, формувати позитивне ставлення до здобутків попередніх поколінь, народних звичаїв і традицій, розвивати бажання досліджувати і оберігати національні цінності. Як відомо, кожен віковий період онтогенезу характеризується специфічними психологічними новоутвореннями та різним рівнем психічного розвитку, тому вибір форм, методів і засобів етнічного виховання повинен обумовлюватися віковими особливостями дітей.

Добір учителем технологій формування етнокультурної компетентності молодших школярів перш за все залежить від особливостей навчального матеріалу, ступеня володіння учителем традиційними та інноваційними методиками, вміння вдало їх використовувати в навчально-виховному процесі. Це правильно підібрані методи навчання, форми організації навчальної діяльності учнів, дидактичний матеріал та зміст навчання.

Оскільки в молодшому віці у дітей переважає образне мислення, то основне місце має бути відведено ігровим методам і прийомам роботи з дітьми: сюжетно-рольовим іграм (“Ми – туристи-красзнавці”); методам аналізу життєвих ситуацій і привчання (ознайомлення із звичаями та традиціями, пов’язаними з релігійними святами: “Різдвяна зірка”, “За тиждень – Великдень” тощо); іграм-драматизаціям (“Ой на Івана, на Купала”), інсценуванню казок, народних пісень, іграм-бесідам, іграм-мандрівкам (уявна подорож у часі “Запорозька Січ”, “У бабусиній хатині”); екскурсіям до краєзнавчого музею, визначних місць рідного краю; ігровим вправам, колективним творчим проектам (“Рідна пісня колискова”, “Нашому роду нема переводу”, “Джерело народної мудрості”), практичним акціям (творчі конкурси “Гуцульські соловейки”, “Рідний край у дитячих малюнках”; благодійні заходи: “Різдвяна колядка”, “Великодній ярмарок”). Перелічені форми і методи роботи доступні для молодших школярів і спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. Крім того, така діяльність дозволяє залучити до навчально-виховного процесу батьків та громадськість.

Реалізація етнопедагогічного підходу до формування етнокультурної компетентності молодших школярів передбачає використання у навчально-педагогічному процесі засобів народної дидактики. До прикладу, фольклором щедро насичені шкільні підручники, методичні посібники для вчителів та учнів – методичні розробки, дидактичний матеріал, збірники задач, вправ і завдань. Багато чого залежить і від творчої ініціативи самого вчителя, який завжди може і повинен мудро й доречно вплести той чи інший елемент народної дидактики в свою роботу, як під час уроків, так і в позаурочний час.

На формування етнокультурної компетентності молодших школярів впливає виховний зміст народних казок, які вивчаються в початковій школі. Українська казка пронизана глибокою народною мудрістю і містить заковані давні знання та уявлення про життєдіяльність українців, їх навколишній світ, сподівання на краще майбутнє. А. Марушкевич зазначає: “У більшості казок головний герой – це вихідець із народу. Він поєднує у собі його найкращі риси, виступає носієм моралі, духовних надбань попередників. Кожна людина в українській казці може досягти найвищої реалізації в добрі, правді, красі. Казки переконують у тому, що справжні справи вершаться при наявності великої волі і бажання. Одночасно виховним та розвивальним засобом

виступає сама мова казок, яка є рідною мовою їх героїв. Казка впливає на пробудження допитливості, зацікавленості, логіки мислення тощо” [4, с.89].

Дуже щедро в народній дидактиці представлена ігрова група методів (дидактичні, рухливі, драматизовані, а також епізодичні ігрові прийоми).

Гра – невід’ємне право дитинства і особливий вид життєдіяльності, показник її сутності, має в житті дитини таке ж велике значення, як у дорослих спілкування і праця. В ній вона зміцнюється фізично, осмислює навколишній світ, входить у життя дорослих. У грі дитина спочатку емоційно, а потім інтелектуально засвоює всю систему людських взаємин. Не випадково В. Сухомлинський наголошував, що “... гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань” [12, с.95].

Багатовіковий педагогічний досвід вказує, що саме ігрові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини: формується пізнавальний інтерес, розвивається уява. У грі діти дуже часто наслідують трудову діяльність батьків: жнуть, молотять, саджають дерева, а дівчатка наслідують материнські справи: виховують дітей, готують їжу, прибирають кімнату, розмальовують піч тощо.

У давнину діти використовували для рухливих ігор майже все, що потрапляло під руку. Із малими формами фольклору можна знайомити дітей як перед початком ігор, так і розучуючи їх безпосередньо під час гри, оскільки вони досить ритмічні й легко запам’ятовуються. Прислів’я та приказки використовуються і для підбиття підсумку гри: “Дружній череді і вовк не страшний”, “Зробили спішно, коли б воно не вийшло смішно”, “Берись дружно – не буде сутужно” тощо. Такий лаконічний виховний підсумок справляє на дітей набагато сильніше враження, ніж надокучливе моралізування.

Майстерність дорослих і чітко продумана методика проведення народних рухливих ігор і розваг забезпечать не тільки виховний, а й пізнавальний та оздоровчий ефекти, сприятимуть залученню школярів до витоків національної культури та духовності, зроблять їхнє дозвілля веселим та яскравим.

Висновки. Отож, підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що у процесі моделювання етнокультурного середовища слід дотримуватися особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів і враховувати вікові особливості засвоєння етнокультури та усвідомлення етнічної ідентичності учнями початкових класів. Дидактичними умовами формування етнокультурної компетентності учнів є доповнення змісту навчальних предметів у початковій школі народознавчим матеріалом та узгодження форм, методів і засобів формування етнокультурної компетентності.

Розглянуті у статті положення не вичерпують усіх питань досліджуваної проблеми. Докладного вивчення, зокрема, потребує проблема врахування регіональних особливостей етнічного виховання молодших школярів.

1. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения: в 2т. / под ред. А. В. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – Т.1. – 304 с.

2. Заредінова Е. Проблеми формування міжетнічної толерантності в учнів початкових класів (психолого-педагогічний аспект) / Е. Заредінова // Постметодика. – № 2 (86). – 2009. – С. 41–43.

3. Мацейків Т. Етнокультурна спрямованість шкільної освіти і виховання / Т. Мацейків // Гірська школа українських Карпат. – №4–5. – 2008-2009. – С. 394–397.

4. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання (Цикл лекцій): Навчальний посібник. – К., 2005. – 107 с.

5. Національна доктрина розвитку освіти // Режим доступу: www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Pr_347.doc.
6. Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України // Режим доступу: www.mon.gov.ua/education/average.
7. Поштарєва Т. В. Формирование этнокультурной компетентности / Т. В. Поштарєва // Педагогика. – 2005. – №3. – С. 35–42.
8. Приходченко К. Характеристика різнобічних якостей освітнього середовища / К. Приходченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 16 (203). – Ч. II. – 2010. – с. 23–31
9. Савченко О. Виховний потенціал початкової школи: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К.: Богданова А.М., 2009. – 226 с.
10. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка / М. Стельмахович. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с.
11. Стефаненко Т. Етнопсихологія / Т. Стефаненко. – М.: ИПРАН Академический Проект, Екатеринбург. – 2000. – 320 с.
12. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. Школа, 1988. – 220 с.
13. Фогель Т. Розвиток етнокультурної компетентності підлітків як одна з умов виховання культури міжетнічних стосунків / Т. Фогель // Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/13/statti/fogel.htm>.
14. Шадриков В. Философия образования и образовательная политика / В. Шадриков. – М.: Логос, 1993. – 181 с.
15. Шульга М. Компетентність етнокультурна / М. Шульга // Етнічний довідник. Поняття та терміни // Режим доступу: <http://www.soc.univ.kiev.ua/LIB/PUB/Y/YEVTUKH/index.htm>.
16. Этнопсихологический словарь / Под ред. В. Г. Крысько. – М.: Московский психолого-социальный словарь, 1999. – 343 с.

The article deals with the problem of ethnocultural education of junior schoolchildren. The actuality of ethnocultural component in the educational environment of Ukraine is analyzed, pedagogical conditions of forming ethnocultural competence of junior schoolchildren are selected.

Key words: national culture, ethnocultural competence, competence approach.